

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Platvloerse neo-marginalisten

Leen, A.R.

Citation

Leen, A. R. (1993). Platvloerse neo-marginalisten. In *Economie van Landbouw en Milieu* (pp. 55-60). Delft: Eburon. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/62893>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License:

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/62893>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Serie Economie van Landbouw en Milieu

Nummer 1

Deze reeks heeft tot doel bekendheid te geven aan onderzoek en andere activiteiten op het gebied van de economisch georiënteerde vakgroepen van de Landbouwwuniversiteit, te weten:

- Staathuishoudkunde
- Algemene Agrarische Economie
- Agrarische Bedrijfseconomie
- Marktkunde en Marktonderzoek
- Ontwikkelingseconomie
- Bedrijfskunde
- Huishoudstudies

Redactie: J.A. Renkema, voorzitter, A. van Tilburg en G.J. Thijssen, secretaris.

Distributie: Uitgeverij Eburon, Postbus 2867, 2601 CW Delft

DE TOEKOMST IS VERLEDEN TIJD **essays over economie, milieu en landbouw**

aangeboden aan Jaap Krabbe, ter gelegenheid van zijn afscheid van de Landbouwwuniversiteit

onder redactie van

W.J.M. Heijman en J.A.C van Ophem

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Heijman, W.J.M.

De toekomst is verleden tijd: essays over economie, milieu en landbouw / W.J.M. Heijman, J.A.C. van Ophem - Wageningen: Landbouwniversiteit en Delft: Eburon (Serie Economie van Landbouw en Milieu: nummer 1). - Met lit. opg.
ISBN 90-5166-311-0.

Trefw.: geschiedenis economisch denken, landbouweconomie, milieu-economie, internationale en regionale vraagstukken.

Copyright (C) 1993 Landbouwniversiteit Wageningen

Uitgeverij Eburon

Postbus 2867

2601 CW Delft

Behoudens uitzonderingen door de Wet gesteld, mag zonder schriftelijke toestemming van de rechthebbende c.q. de rechthebbende gemachtigd namens deze op te treden, niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd of anderszins openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm of anderszins.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

ISBN 90-5166-311-0

Inhoud

1. Ten geleide <i>W.J.M. Heijman en J.A.C. van Ophem</i>	1
2. Jaap Krabbe: Docent en onderzoeker <i>W.J.M. Heijman</i>	5
Deel 1: Geschiedenis van het economisch denken	
3. Geschiedenis van de economische wetenschap: onmisbaar voor de economist <i>J.R. Zuidema</i>	13
4. De geschiedenis van de algemene economie in Duitsland volgens Roscher <i>J.G. Backhaus</i>	21
5. Schumpeters echeq? <i>P.C. van den Noort</i>	35
6. Schumpeter en de geldsluier <i>M.H.J. Dullaart</i>	39
7. De kloof tussen economie en sociologie <i>C. de Hoog</i>	49
8. Platvloerse neo-marginalisten <i>A.R. Leen</i>	55
9. Opportunity cost in soorten <i>B.D. Elzas</i>	61
10. Markt en welvaart <i>R.P. Zuidema</i>	73
11. Twee laat-klassieke economen over eigendom <i>A. Nentjes en B. van der Meer</i>	83

8. PLATVLOERSE NEO-MARGINALISTEN

Auke R. Leen¹

Friedmans paradox

Wat is het marginale nut? Is het het nut van de laatste eenheid of de verandering van het totale nut door het gebruik van een extra eenheid? Volgens Milton Friedman, in zijn *Price Theory*, is het het laatste. De eerste betekenis leidt tot een paradox: het druist in tegen ons dagelijks taalgebruik. Want, stel wij hebben voor ons een schaal met gelijke sinaasappels. Daar alle sinaasappels gelijk zijn, moet ook het nut van iedere sinaasappel gelijk zijn; iedere sinaasappel is ons om het even. Omschrijven wij marginaal nut als het nut van de laatste sinaasappel dan is dat ook het nut van iedere andere, willekeurige sinaasappel. Het totale nut is dan gelijk aan het aantal sinaasappels maal het marginale nut. Dit lijkt geen goede manier om marginaal nut te omschrijven. Het totale nut is immers gelijk aan het aantal sinaasappels maal het gemiddelde nut. Deze omschrijving van gemiddeld nut is in overeenstemming met ons dagelijks taalgebruik. Marginaal nut, volgens Friedman, moet worden omschreven als de verandering van het totale nut: het nut van de laatste sinaasappel plus de verandering in het nut van de voorafgaande sinaasappels als er een extra sinaasappel wordt gebruikt (Friedman, 1976, p.36).

Neo-Marginalisten

Friedmans opvatting vindt algemeen ingang in de economie. Toch is er tenminste één groep economen geweest die het tegendeel heeft beweerd: de neo-Marginalisten. De neo-Marginalisten waren een generatie economen uit de Oostenrijkse school die werkten vanaf het begin van de jaren twintig tot einde van de jaren veertig: De eerste generatie, de stichter Carl Menger; de tweede generatie, zijn

---

¹ Vakgroep Staathuishoudkunde, Landbouwniversiteit Wageningen.

beide herauten Eugen von Böhm-Bawerk en Friedrich von Wieser; de derde generatie de neo-Marginalisten Hans Mayer, Paul Rosenstein-Rodan en Leo Schönfeld-Illy.

Voor de neo-Marginalist is marginaal nut, zonder dat dit voor hem een paradox oplevert, wel het nut van de laatste eenheid. Niet het marginale, maar het totale nut is voor hem het probleem. Het is voor een consument een onmogelijkheid om het totale nut van een voorraad goederen te bepalen. Wat hij echter wel kan, is de verandering van het totale nut bepalen. Het is deze verandering die het nut van ieder goed bepaalt. Het bepalen van het nut van ieder goed in de betekenis van zijn eigen, afzonderlijke nut is onmogelijk. Nuttigheden beïnvloeden elkaar wederzijds en hangen af van de toestand op een bepaald moment (Schönfeld-Illy, 1924, p.3 en p.41). Er bestaat voor de neo-Marginalist geen tegenstelling tussen het nut van de laatste eenheid en de verandering van het totale nut.

Böhm-Bawerks Integrationstheorem versus Wiesers Multiplikationstheorem des Wertes

Maar ook blijft, voor tenminste twee leerlingen van Wieser, de waarheid behouden van de regel: het totale nut van een voorraad is gelijk aan het aantal goederen maal het marginale nut. Hoewel Friedman er niet expliciet naar verwijst, is de regel al een oude bekende. Aan het einde van de vorige en het begin van deze eeuw streden Böhm-Bawerk en Wieser er al over. Ook toen ging het om de bepaling door een consument van de totale waarde van een voorraad goederen. Volgens Wiesers *Multiplikationstheorem des Wertes* moet je om de totale waarde van een voorraad goederen te bepalen alle eenheden met het bereikte marginale nut vermenigvuldigen. Böhm-Bawerks *Integrationstheorem des Wertes*, daarentegen, stelt dat de totale waarde van een voorraad de optelling is van het nut van de afzonderlijke eenheden. Praktisch iedereen gaf Böhm-Bawerk gelijk. Immers, Wiesers theorema onderschat de totale waarde van een voorraad. Verschillende eenheden van een voorraad bevredigen verschillende behoeften en niet één en dezelfde behoefte meerdere malen.

Mayer en Schönfeld-Illy gaven ieder een eigen interpretatie van Wiesers theorema. Zij trachtten het theorema van hun leermeester te verklaren vanuit de feitelijke situatie van een consument die voor het probleem staat een voorraad goederen te waarderen. Mayer introduceerde het tijdsaspect van het rekenproces en Schönfeld-Illy de beperktheid van de reken capaciteit van de consument.

Mayers interpretatie: het tijdsaspect van het rekenproces

Om de marginale nutten te bepalen, staat een consument vanuit een theoretisch gezichtspunt voor een schier onmogelijke opgave. Hij moet alle combinaties bepalen van de goederen die hij kan krijgen. Zo ook moet hij de behoeften bepalen die de verschillende eenheden van een voorraad kunnen bevredigen. Vervolgens moet hij uitvinden bij welke hoeveelheid van ieder goed de consumptie moet worden beëindigd.

Hoe dit rekenproces te bekorten was een van de kernproblemen voor de neo-Marginalisten. Marginaal nut was niet alleen de oplossing van een probleem maar gaf ook aanleiding voor een nieuw probleem. Het marginalisme, de oplossing van de bekende waardeparadox, stelde het probleem van het vinden van een optimale goederenallocatie met zijn enorme hoeveelheid van individuele vergelijkingen. Want, volgens de neo-Marginalisten, dient de economische theorie in overeenstemming te zijn met de alledaagse praktijk. Dit staat in directe tegenspanning met de moderne opvatting van wat een economische theorie is. Van haar wordt immers niet meer verwacht dat zij een directe beschrijving van de alledaagse praktijk is; het gaat om de implicaties van de nutsmaximaliserende theorie voor het waarneembare gedrag.

Het probleem van het grote aantal calculaties was niet als zodanig gesignaleerd door de Engelse en Franse mede-ontwerpers van het marginalisme. Gezien de wiskundige vorm van hun theorieën was het probleem een rekenkundig probleem: het oplossen van een Lagrange functie (het maximeren onder randvoorwaarden van een nutsfunctie). In de klassieke objectieve waardeleer was er ook al geen plaats geweest voor het calculatieprobleem. Waarde werd immers bepaald door van buiten gegeven arbeidskosten.

Böhm-Bawerk gaf het eerste Oostenrijkse antwoord. Uit de praktijk blijkt dat het ons helemaal niet zoveel moeite kost. Op de eerste plaats hebben wij veel ervaring. Wij zijn grote virtuosos in onze waardecalculaties; calculaties die ook niet exacter behoeven te zijn dan zij aan waarde opleveren. Op de tweede plaats hanteren wij allerlei versimpelingen van het rekenproces: vuistregels, ons geheugen, de dingen die wij van andere mensen hebben geleerd en onze alledaagse routines. Al deze hulpmiddelen kunnen wij gebruiken zolang onze situatie zich niet drastisch wijzigt, wat het geval is voor de meesten van ons gedurende het grootste gedeelte van ons leven (Böhm-Bawerk, 1886, pp. 74-77).

Rosenstein-Rodan vroeg zich af: Hoe vinden wij die oorspronkelijke evenwichtssituatie die in de uitgangspositie van belang is en relevant is als er verder niets verandert? Zijn antwoord was dat wij het evenwicht niet ogenblikkelijk kunnen realiseren. Het is het resultaat van een proefondervindelijk historisch proces. Als wij het echter hebben bereikt, vervullen de bereikte marginale nutten een functie in het rekenproces zonder welke er in het geheel geen rationeel eco-

nomisch gedrag mogelijk is. De marginale nutten zijn de *sine qua non* voor ieder daadwerkelijk rekenen. Het nut van de nieuwe uitgaven die worden beoogd, wordt vergeleken met de oude marginale nutten. Als zij groter zijn, zijn zij voordelig, als zij kleiner zijn, zijn zij dat niet. Het marginale nut van de verschillende uitgaven vervult een waakhondfunctie met betrekking tot de consumptie (Rosenstein-Rodan [1927], 1960, p. 85).

Mayer betreft de waakhondfunctie van het marginale nut op een consument die voor meerdere perioden tegelijk plant. Iedere consument moet zijn voorraad goederen zodanig in de tijd verdelen dat zij toereikend is tot nieuwe goederen beschikbaar zijn. Als het rekenproces van de consument één periode beslaat, komt het marginale nut maar één keer voor: het is uniek. Als het, daarentegen, meerdere tijdsperioden beslaat, verschijnt hetzelfde marginale nut meerdere malen. Dit tengevolge van de periodieke herhaling van dezelfde behoeften (Mayer, 1922, pp.17-18). Het meerdere malen voorkomen van het marginale nut in Wiesers theorema is hiermee in overeenstemming. Het bevat geen paradox.

Schönfeld-Illy's interpretatie: het verkorten van het rekenproces

Schönfeld-Illy ging nog een stapje verder met de invulling van het marginale nutsbegrip. Hij was ontevreden met een theorie die slechts kleine veranderingen rond het evenwicht kon beschrijven en niet de weg waarlangs dat evenwicht tot stand komt. Zijn favoriete voorbeelden van budgetallocatie betroffen studenten die, na afstuderen, hun eerste inkomen ontvangen, mensen die gaan trouwen en een gezin stichten en emigranten die in een ver en vreemd land arriveren. Voor hem was marginaal nut als een instrument van versimpeling niet alleen van toepassing in evenwicht maar ook bij onevenwichtigheid. Versimpeling van het rekenproces wordt niet langer in verband gebracht met kleine veranderingen, maar met abrupte, grote veranderingen in middelen en doeleinden (Schönfeld-Illy, 1948, pp. 125-126 en p. 321).

Schönfeld-Illy's idee over het versimpelen, verkorten, van het rekenproces in een situatie van onevenwichtigheid is zijn interpretatie van Wiesers *Multiplikationstheorem*. Hij tracht weer te geven wat Wieser bedoelde, maar kennelijk zijn tijdgenoten niet duidelijk kon maken. Het *Multiplikationstheorem* heeft betrekking op de subjectieve vraagprijs van de consument. De vraagprijs wordt uitgedrukt in geld en heeft betrekking op alle eenheden van een voorraad goederen. Voor iedere eenheid van een voorraad hanteert de consument dezelfde prijs. Deze prijs functioneert als een intermediair tussen de prijs die op de markt tot stand komt en het niet in een getal uit te drukken marginale nut.

Dit gebruik van het marginale nutsbegrip noemt Schönfeld-Illy het principe van de economische relevantie. Het principe stelt de economische relevantie van het gebruik aan de marge voor een geheel. De prijs die relevant is voor de marginale eenheid heeft een economische relevantie voor alle andere eenheden van een voorraad, *a fortiori*: daar het nut van deze andere eenheden hoger is dan het nut van de marginale eenheid. Die prijs, die ook voor de andere eenheden wordt gerekend, is daarom zeker gerechtvaardigd. De cumulatieve relevantie van de subjectieve vraagprijs maakt het mogelijk het rekenproces te verkorten: we hoeven die andere nutswaarden niet meer te bepalen en te vergelijken. Deze mogelijkheid is een direct gevolg van Gossens eerste wet van het dalend grensnut. Het grensnut wordt een instrument in een proefondervindelijk proces; het wordt gebruikt om de optimale allocatie te vinden.

Conclusie

Schönfeld-Illy's problematiek herinnert sterk aan het werk van Herbert A. Simon. Ook hij baseert zijn theorie op beperkingen van de menselijke geest, die hij 'bounded rationality' noemt. De capaciteit van de menselijke geest om complexe problemen te formuleren en op te lossen is erg klein in vergelijking met de problemen die moeten worden opgelost, wil er van objectief rationeel gedrag in de werkelijke wereld sprake zijn - of zelfs maar van een redelijke benadering van deze objectieve rationaliteit (Simon, 1957, p. 198). Het verschil tussen Simon en Schönfeld-Illy is dat de versimpelingen van Simon wel, maar die van Schönfeld-Illy geen vermindering van de optimale oplossing ten gevolge hebben. De consumenten van Simon berekenen oplossingen die goed genoeg worden geacht. Die van Schönfeld-Illy berekenen oplossingen die optimaal zijn.

Voor de neo-marginalisten vervult het marginale nut een tweetal functies. Het is, ten eerste, een waakhond die elk hoger nut toelaat en elk lager nut afwijst. Niet alleen in deze maar ook in toekomstige tijdsperioden. Ten tweede heeft het een economische relevantie: de relevantie van het economisch gebruik aan de marge voor het geheel. Het maakt een onmisbare verkorting van het rekenproces mogelijk. Beide functies volgen uit de nadruk op de alledaagse praktijk van het rekenproces van de consument. Hiervoor is binnen Friedmans methodologie geen plaats. Vandaar ook Mayers en Schönfeld-Illy's platvloerse interpretaties van de regel die stelt dat de totale waarde van een voorraad gelijk is aan het aantal produkten maal het marginale nut.

Literatuur

Böhm-Bawerk E. von, 1886. Grundzüge der Theorie des wirtschaftlichen Güterwerts. *Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik*, Deel XIII.N.F.

- Friedman M., 1976 (1962). *Price Theory*. Aldine, Chicago.
- Mayer H., 1922. Untersuchung zu dem Grundgesetz der wirtschaftlichen Wertrechnung. *Zeitschrift für Volkswirtschaft und Sozialpolitik*, N.F., Deel II.
- Rosenstein-Rodan P., 1960 (1927). Marginal Utility. In: Alan T. Peacock, Ralph Turvey, Wolfgang F. Stolper and Hans Liesner, *International Economic Papers*, no. 10. MacMillan, London.
- Schönfeld-Illy L., 1982 (1924). *Grenznutzen und Wirtschaftsrechnung*. Philosophia Verlag, München.
- Schönfeld-Illy L., 1948. *Das Gesetz des Grenznutzes, Untersuchung über die Wirtschaftsrechnung des Konsumenten*. Springer, Wien.
- Simon, H.A., 1957. *Models of Man*. Wiley, New York.